

מאמר העבור לחרמב"ם ז"ל

בשרעוט: פרק ג' בדיעת בנמה ימים מימי החדש חסיה
התקופה: ואחר חלוקת אלו הפרקים ומספרם אשוב
לפרט בג"ה ית'.

הבאמר הראשון: פרק הראשון מהם בהקדמות אשר
עליהם נגזרת העבור והס' ל' הקדמות:
ההקדמה הראשונה של חשבון העבור כל מה שיחבץ
לך מן הימים תשליך ז' ו' וחמך הנשאר: כי אין המגמה
לדעת מספר הימים, אבל המגמה לדעת באיזה יום
מימי השבוע יהיה המולד: ההקדמה השנייה כי השעה
הנסתם עליה בעבור מהשעות המעוותות ר"ל מעוותות
הס' י"ב ביום וי"ב בלילה בכל עמות השנה קור ומוס
וקיץ וחורף, וכשיחבץ לך כ"ד שעות חשוב אותו יום
והרס אותו על מושב הימים כמו שפרט בעמוד בנ"ה.
ההקדמה השלישית כי ראשית כל יום מתחלת הלילה
וכשילך לך המולד ביום מן הימים ב' שעות אז תדע כי
אותו מולד ב' שעות מן הלילה: משל למה זה דומה
כשילך לך המולד ביום ג' ב' שעות תדע כי אותו מולד
ליל ג' ב' שעות, כי תחלת יום ג' מליל ג', וכשילך לך
המולד ביום ג' ב' שעות תדע כי אותו המולד ביום ג'
ב' שעות מן היום, כי תחלת מן ה' אשר כנגד יום ג'
י"ב שעות אשר הם שעות ליל ב' יום ג' יאחר ח' שעות
מיום ג' ועל זה דק: ההקדמה רביעית כי שעה המורגל
עליה בחשבון העיבור נחלק לאלף ופ' חלקים ונקרא
כל חלק מהם דק ובעת שיחבץ לך אלף ופ' חלקים
היא שעה שלמה והרס אותה אל מושב השעות כדרך
שפרט בג"ה ית'.

הפרק הב' בדיעת שני המחזור ומספרם ולמה היה זה
כך וידיעת הפשוטות והמעוברות: דע כי מעת
שיחבץ הירח עם השמש במעלה אחד עד שיחבצו פעם
שניה כ"ט יום וי"ב שעות ותש"ג חלקים וזו זמן חדושה
של לבנה, וכשחפיל זה החשבון ב"ב חדש אשר הוא חשבון
חדשי השנה יהיה המחבץ של"ד יום ופ' שעות ותשע"ו
חלקים, וזו זמן סבוב השמש ברוקיע מעת שיחפיל ללכת
מחלק ממנו עד ששוב אל אותו חלק בעיו אשר החפיל
ממנו ראשונה: ומאחר שאמר העור יתעלה זאת עולה
חדש במדשו לחדשי השנה, נחשיבנו למנות חדשיו בחדש
אשר יתבאר בו החדש ואין זה אלא ללבנה: ובאמרו
שמוור את חדש האביב סמנו לזמן החום שהוא זמן

שאלת ממני יחיך השם ויעזרך על דרך ועולמך
שאחבר לך חבור שחלמד ממנו ידיעת מלאכת
העבור בהולאת המולדות וידיעת הפרקים והמעוותות
וראשי החדשים לכל עת בדרך קרובה וביגיעה מועטת
עד שחבין המלאכה מן הספר בלתי מלמד יורק, ואע"פ
שזה אומר כי לא יחכן שחדע דעה מן הדעות אלא
בהוראת מלמד ולא יהיה לך די בספר לבד, ומכלית
המשפט כי לא יטורח המלמד זמן מרובה אלא בזמן
מועט יורקו, ר"ל באותו זמן ילמדו השמות המוכנות
באותו מדע והדברים אשר ההרגל בהם באותו מדע
ויזריכנו אל הדרך: אבל בדיעתי עונם פלפולך וחדודך
נקל עלי חבור קצר כמה, לידעתי באמת כי אתה חבין
אותו חכלית ההבנה: ועם כל זה שאני מקצר ומניח
האריכות ארצה המשלים שלא אעבור פרק, אבל במשל
פשוט שיקום אותו המשל במקום מלמד תחלמוד ממנו:
ולא אשים מגמה פני בזה הקצור לבאר סבת מלאכה
מן המלאכות, שאותו הדבר לריך לפרט ואינו ראוי
למחלוד גם לא לוחיק בזה הסוג אלא אחר ההקדמות
אחרות רבות אינם ממגמה העבור אלא מדעות אחרות
ואתה לא היתה מגמה שאלתך בינת סבת המלאכה
אלא איכות המלאכה לבד, ומה שהיה מעלה קרובה
אינה לריכה להקדמות אפרשה לך ובו לא נלא ממגמה
הספר: ואני רואה שלא להזכיר דבר התקופות כדי
שלא יהיה הדבר חסר ואע"פ שלא שאלת ממני להזכירם
ואשים דבורי בהם כפי דבורי במולדות בדרך קצרה:
ומלקנו כל זה לפרקים למען ישמה הקורא בקריאתו
ויהיה נח עליו למען כי כל מגמה מן המגמות שרואה
בפרק: ומלקנו העבור לשתי מאמרות: המאמר הראשון
למולדות והמאמר השני בחקופות: ופרקי המאמר
הראשון שבעה: פרק א' בזכרון הקדמות אשר עליהן
נגזרת מלאכת העבור: פרק ב' בדיעת שני המחזור
ולמה הוא זה כך וידיעת הפשוטות והמעוברות: פרק
ג' בדיעת מולד כל מחזור: פרק ד' בדיעת מולד כל
שנה: פרק ה' בדיעת מולד כל חדש: פרק ו' בדיעת כל
הדחיות והקבועות: פרק ז' בדיעת שלמים והחסרים
והכסדרן: המאמר השני פרקיו שלשה: הפרק א'
בידיעת באיזה יום מימי השבוע חסיה התקופה ובכמה
שעות מן היום ומן הלילה: פרק ב' בדיעת אותו ענין

ואחר אשר פשטנו אלו הפשטות: אפרש היך חולא מולד איזה מחזור שחרה: דע כי שנה ראשונה משני העולם ר"ל השנים אשר אהנו מוים בהם היום מולד אותה שנה ליל שי ה' שעות ר"ד חלקים מן השעה הששית, והסימן בהר"ד והוא מולד ראש מחזור ממחזורי העולם, וכאשר תראה לדעת מולד המחזור השני ממחזורי העולם הנחוב בהר"ד בשיטה אחת, ונחבוב ב"ו תקל"ה בשיטה השנית תחמיה, ותשים כל סוג תחת סוגו החלקים תחת החלקים והשעות תחת השעות והמים תחת המים, כעין זה:

ב	ה	ד
ב	י	הקצה

תקבץ החלקים עם החלקים יהיה המתקבץ חש"ט, תקבץ השעות עם

השעות יהיה המתקבץ כ"א, תקבץ המים עם המים יהיה המתקבץ ד' ימים. יהיה מולד המחזור השני יום ד' כ"א חש"ט חלקים מן השעה העשירית, ומה שאמרנו כי זה המולד בט' שעות מן היום הרביעי, לפי שחשליך מ"א שעות י"ב שעות של ליל ד' כאשר הקדמנו נאשר ט' שעות מיום הרביעי ואותם החלקים משעה העשירית, והסימן בזה המולד ר"ל המולד השני דכ"א חש"ט. וכאשר תראה לדעת המולד השלישי ר"ל מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם תעשה כזה המעשה לא פחות ולא יתר: שתחבוב מולד המחזור השני בשטח וב"ו תקל"ה בשטח שנים, כעין זה:

ד	כא	חש"ט
ב	י	הקצה

ותקבץ החלקים עם החלקים כמו שעשית בפעם ראשונה, יהיה המתקבץ ממנו חלק חלקים ושל"ד חלקים, חשליך

מזה החשבון שעה באלף ושמים חלקים ישאר ש"ד חלקים, תרים השעה המתקבצת לך מן החלקים אל השעות ועוד תקבץ הי"ו שעות אל כ"א שעות עם השעה אשר הרימות מן החלקים יהיה המתקבץ ממנו ו' ימים וי"ד שעות. דע כי מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם היה יום ו' בשתי שעות מן היום ושל"ד חלקים מן השעה השלישית. והסימן בזה המולד ר"ל במולד השלישי ז"ב ש"ד. ולא תסור מזה הענין ותעשה על זה המשל חסויף ב"ו תקל"ה על מולד המחזור הרביעי ולא לך מולד המחזור החמישי, וכזה תעשה עד שתגיע אל מולד איזה מחזור שחרה: ודע כי מחזורנו אשר הוא מחזור רל"ט היה מולד השנה הראשונה ממנו והוא מולד המחזור ליל שלישי ב' שעות ושל"ד חלקים והסימן ג"א ש"ד. וידענו אותו בזה המעשה אשר הקדמנו, כי הוספנו על בהר"ד ב"ו תקל"ה וידענו מולד המחזור השני והוספנו על מולד המחזור השני ב"ו תקל"ה וידענו מולד המחזור השלישי עד שבאנו ליריעת מחזורנו זה:

הרביעי, ולא תחשב זמני השנה החום והקור והקיץ והחורף אלא בחשבון השמש: והלכנו בזה ענין להיות חדשיו חדשי לבנה ושנותיו שנות חמה: וכאשר מלאנו זמן שנה הלבנה של"ד יום ח' שעות ותחע"ו חלקים וזמן שנת השמש שס"ה יום ו' שעות מצינו שנת השמש מוסיף על שנת הלבנה י' כ"א ר"ד, וכשתלקנו מותר שנת השמש על שנת הלבנה וכפלו אותו ב"ט שנה אשר היא מספר שני המחזור היה המתקבץ מאלוהו מותר ו' חדשי השנה ומותר לא ימנה בו המלאכה, והוספנו אותם שבעה חדשים בכלל חדשי השנים ונחנו במשך הי"ט שנה ו' שנים מן י"ג חדש כל שנה וקרינו שנים מעוברות, ונחנו אותו חדש הנוסף לפני חדש ניסן כי בגללו הוסף כפי מה שהקדמנו, וחלקנו אותו השבע שנים על שני המחזור והיא השנה השלישית והששית והשמינית וי"א וי"ד וי"ז וי"ט והסימן גו"א אר"ט. והיולא מזה הפרק כי המחזור י"ט שנה, י"ב פשוטות ו' מעוברות: הפרק השלישי בדיעת מולד כל מחזור: כבר בארנו כי כל חדש הלבנה כ"ט ו"ב חש"ט חלקים, וכן בארנו כי כל חשבון העבור כל מה שתקבץ ו' ימים חשליכה, וכשתליך חדש הלבנה ז' י' ישאר ממנו יום אחד י"ב שעות חש"ג חלקים והסימן אי"ב חש"ג. וכבר בארנו כי מספר שנת הלבנה של"ד יום ח' שעות תחע"ו חלקים, וכשתליך זה החשבון ז' י' ישאר ד' ימים ח' שעות תחע"ו חלקים, והסימן בשאריתיה ר"ח תחע"ו. וכן ביארנו כי השנה המעוברת י"ג חדשים מהלבנה, ומן שנת הלבנה עד י"ג חדשים מהלבנה יהיה המתקבץ ממנו שפ"ג יום וכל"א שעות וחקפ"ט חלקים, וכשתליך זה ז' י' ישאר ה' ימים כ"א שעה חקפ"ט חלקים והסימן הכ"א חקפ"ט. וכן בארנו כי המחזור י"ט שנה י"ב פשוטות ו' מעוברות: וכשתקח מספר השנה הפשוטה ותכפול אותו ב"ט פעמים ומספר השנה מעוברת ותכפול אותו ו' פעמים ותקבץ בשני סימנים ותשליך המתקבץ ז' י' ישאר ב' ימים י"ו שעות חקל"ה חלקים והסימן ב"ו תקל"ה, והוא אשר ישאר ממספר ימי המחזור אחר שחשליך ז' י' ואני אכתוב לך אלו השארים בשרעוט להיותם מבוארת נקל עליך זכירתם כי עליהם נבנה שנה המלאכה, כעין זה:

הנשאר אחר השלכת ז' י'			ימים	שעות	חלקים
הנשאר מן חדש הלבנה			ד	יב	חש"ט
הנשאר מן השנה פשוטה			א	ח	התעו
הנשאר מן שנה מעוברת			ה	כא	תקפט
הנשאר מן המחזור			ב	י	הקצה

אגרות הרמב"ם

יה

השלישית חוסף ד"ח חתע"ו על מולד השנה השנייה אשר היא ז"ב ק"ג ילא לנו מולד השנה השלישית יוס ד' בל' שעות וחחרכ"ו חלקים מן השעה השביעית והסיון ד"כ חחרכ"ו. וכאשר חרלה לדעת מולד השנה הרביעית מזה המחזור חוסף הכ"א חקפ"ט על מולד השנה השלישית אשר היא ד"כ חחרכ"ו ילא לך מולד השנה הרביעית יוס ג' ב"ח שעות ותקל"ה חלקים מן השעה השביעית והסיון ג"ח חקל"ה, וכן עד חכלית כל המחזור חוסף דח' חתע"ו על מולד כל שנה פשוטה ויאל לך מולד של אחריה וחוסף הכ"א חקפ"ט על מולד השנה המעוברת ילא לך מולד של אחריה. וזה תעשה לעולם דח' חתע"ו לפשוטה והכ"א חקפ"ט למעוברת כמו שפירשנו לעיל. כי הנשאר מן הפשוטה דח' חתע"ו, והנשאר מן המעוברת הכ"א חקפ"ט. ואם חוסף על מולד השנה האחרונה מן המחזור הכ"א חקפ"ט ילא לך מולד המחזור של אחר מחזור, ר"ל המחזור שער. וכבר ביארתי לך בזה חסכל לדעת מולד חיה מחזור שחרלה אחר שחרע מולד חיה מחזור. ואם חרלה לדעת אוחו מענין אחר חוסף דח' חתע"ו על מולד המחזור ויאל לך מולד השנייה, חוסף דח' חתע"ו על מולד השנה השנייה ילא לך מולד השנה השלישית לפי מה שהקדמנו עד שיאל לך מולד השנה האחרונה.

וכשחרלה לדעת מולד המחזור שיבא אחר מחזורו חוסף ב"ו חקל"ה על ג"ג של"ד. וזה כשחכחוב ג"ג של"ד בשטה אחת וב"ו חקל"ה בשטה שית חחרה וחקבך השני שעות ומה שחקבך מן החלקים אלף ושמונים חרימחו שעה אל מושב השעות, והנשאר למושב השעות חכחוב אוחו בשטה שלישית ואחר חזיב אל השעות, ומה שחקבך מן השעות כ"ח חרימחו יוס אל מושב הימים, ומה שנשאר ואל נשלם כ"ד שעות חכחבהו בשטה שלישית ועוד חסוב אל הימים ומה שחקבך יותר מו' השליך ממנו ז' וחכחוב הנשאר בשטה שלישית, וכאשר תעשה על זה המשל ילא לך מולד המחזור אשר אחרי זה, והוא מחזור ר"ס יוס ה' ב"ט שעות וחחרק"ט מן השעה השמינית, וכן חוסף על מחזור ר"ס ב"ו חקל"ה ילא לך מולד מחזור רס"א. וכענין זה תעשה עד לאין חכלית, ואני אכחוב לך מולדות י מחזורים שברעוטים מן מחזורו זה לנחות נפסך וחחלמד ממנו ויקום לך בתקום מלמד. וזה לורת השרעוט ותולא מולד המהזור אחר מחזור על דרך שהגדתי לך, וענין שברעוט ואם ילא לך מכיון לאשר שברעוט חדע כי מעשיך נכון, ואם חמלא בייניהם שינוי אפי' בחלק אחד חדע כי הוא טעות וחוסף לעשות עד שחכוון המעשה. וזו היא הורה:

לוח מספר המחזורים

מחזור	ימים	שעות	חלקים
רנ"ט	ג	ג	שנר
רס	ה	יט	ההקמט
רסא	י	יב	הבר
רסב	ד	ד	ההרנט
רסג	ו	כא	הקער
רסד	ב	יד	פט
רסה	ה	ו	הרדה
רסו	ז	כג	קצט
רסז	א	טז	השצר
רסח	ו	ח	שט

מחזור זה ג"ג של"ד הוספנו עליו ד"ח חתע"ו כענין זה:

ג	ג	שנר
ד	ח	ההצו

הרמנו שעה למושב השעות בחלק ושמונים חלקים ילאר ק"ג חלקים

כחבנו אוחו בשטה שלישית במושב החלקים ועוד קבלנו ג' שעות מן השטה הראשונה עם השעה אשר הרימות מן החלקים אל הח' שעות מן השטה השנייה יסיה המחבך ממנו ב"ב שעות, ואחר כך קבלנו הימים לימים יסיה המחבך ז', ידענו כי מולד השנה השנייה מן המחזור היה יוס ז' בק"ג חלקים מן השעה הראשונה והסיון ז"ב ק"ג. וכשחרלה לדעת מולד השנה

מן המחזור חוסף עליו הכ"א חקפ"ט לפי שכל שנה האחרונה חסני המחזור מעוברת ילא לך מחזור של אחריה. ועל זה אמרנו הפירוש הזה אע"פ שהוא מבוזר כדי להוסיף לך ביאור באריכות הדבר ואני אכחוב לך מולד כל שנה ושנה ממחזור רל"ט שברעוט חמלא אוחס' בתקום מלמד וחחלמד ממנו ותעשה מה שפירשתי ותענין שברעוט אס חמלא אוחס' מכונים חדע שמעשיך מכון ואם חמלא בייניהם חלוק חסוב לעשות. וזו היא לורתו:

לוח מספר מחזור שני רנ"ט

מספר השנים	מנהגם	ימים	שעות	חלקים
א	פ	ג	ג	שנר
ב	פ	ז	יב	קנ
ג	מ	ד	כ	ההרכו
ד	פ	ג	יח	תקלה
ה	פ	א	ג	שלו
ו	ט	ה	ב	קבר
ז	פ	ד	יט	השיו
ח	מ	א	יח	הקיב
ט	פ	ז	יז	כא
י	פ	ה		ההצו
יא	מ	ב	ט	הרצב
יב	פ	א	ז	רב
יג	פ	ה	טו	ההרעח
יד	מ	ג	יח	ההקד
טו	פ	א	כב	שפג
יז	פ	ז	ז	קעט
יז	מ	ג	טז	ההרנה
יח	פ	ב	יג	הקצר
יט	מ	ו	רב	שס

פרק ה' בדיעת מולד כל חדש כשיהיה עמך מולד משי העולם ידוע והוא מולד חשיר וחלצה לדעת מולד מרחשון, חוסיף י"ב חש"ג אשר מחדש הלכנה כמו שאמרנו על מולד חשיר ואז יא' לך מולד מרחשון. משל למה זה דומה עיינו במולד שנתנו זה והיא שנת י"ו מזה הממזר המכר והוא ממזר רל"ט, מלינו מולד זה ליל ו' ב' שעות קע"ט חלקים מן השעה השמינית והסימן ו"ז קע"ט לפי מה שחראזה בשרטוט. ונחבנו זה הסימן א"ב חש"ג בשעה שיהי חמיה, כל סוג חסות סוגו על זה הלורה:

קעט	ז	ו
חשג	יב	א

קבלנו החלקים לחלקים לפי מנהגנו נתקבץ מזה חתקע"ב חלקים, וקבלנו השעות לשעות נתקבץ מהם י"ט שעה, וקבלנו הימים לימים היה המתקבץ ז' ימים. ידענו כי מולד מרחשון בזה השנה יוס' ז' ב' שעות וחתקע"ב חלקים מן השעה השמינית והסימן ו"ז חתקע"ב. ואם חלצה לידע מולד כסלו חוסיף א"ב חש"ג על מולד מרחשון יא' לך מולד כסלו. וכן לעולם חוסיף א"ב חש"ג על מולד איזה מהם שחלצה יא' לך מולד של חדש של אחריו. ואני אכתוב לך מולד כל חדש מחדשי השנה זו המכרת בשרטוט לפי מה שעשינו בשני הפרקים הראשונים. חו לורת השרטוט:

חדשים	ימים	שעות	חלקים
חשיר	ו	ז	קעט
מרחשון	ז	יט	חתקעב
כסלו	ב	ח	תרפה
טבת	ג	כא	שצח
שבט	ד	י	קיא
אדר	ו	כב	תחקר
ניסן	א	יא	תריו
אייר	ג		של
סיון	ד	יג	פג
תמוז	ו	א	תתלו
אב	ז	יד	תקפט
אולול	ב	ג	רסב

הנה בארנו ומשלנו משלים ופירשנו שאין יכולת לפרש יותר מזה. וכבר בארתי וכתרתי היאך חשעה פעם אחר פעם למען יהיה קרוב למחלול בהולאות המולדות. ומה שלא נתבאר לו מן הפרק הראשון יתבאר לו מן השני וכן מן ה' כי המעשה בהולאות המולד כל שנה או

בהולאות מולד כל חדש על דרך אחד הולך ועל דרך אחד הוא נגד. ודע כי שם המולד נופל אלל החכמים על קבוצ הירח והשמש במהלכם האמנע, וכן חמלא ב"ה. פרק ו' בדיעת הדחיות והקבועות. דע כי זה הפרק עמוד מעמודי העבודה, ונריך אחת לעיין בו במחקר כי עליו הוא הסמך וצין בדבריו. וכשהולאות איזה מולד שחלצה כמו שאמרתי יס' לך לדעת איזה יום

יהיה ראש השנה בזה השנה. כי זו המנהג מן העבור וידיעה זו תתבאר אחר ידיעת הדחיות. וענין הדחיות המולדות הדחיות כי כשיא' מולד שנה מן השנים כעין אותו מולד יהיה דחוי ולא יהיה ראש השנה באותו יום, וחולת אלו הם קבועות והם ד' יסודות. היסוד הראשון כשיא' לך מולד יוס' א' או יוס' ד' או יוס' ו' יהיה ראש השנה באותה שנה נדחית ביום של אחריו ולא חעין מה שיש לך מן השעות נחמטנו או רבו. משל למה זה דומה אם יא' לך המולד יוס' א' באיזה שעה שיהיה מן היום או מן הלילה ראש השנה באותה שנה. יוס' שני, ואם יא' לך המולד יוס' ד' ראש השנה אותה שנה יוס' ה', ואם יא' לך המולד יוס' ו' ראש השנה אותה שנה יוס' ז'. כן חעשה לעולם פשוטה או מעוברת והסימן לא אד"ו ראש השנה, וימי אד"ו לא תקבע בהם לעולם אבל יהיה ראש השנה לעולם יוס' ב' יוס' ג' יוס' ה' יוס' ו' והסימן בנה"ז. והיסוד הב' כשיא' לך מולד ביום מן הימים הכשרים אשר תקבע בהם והם בנה"ז בחצי היום ואפילו בחלק אחד אל תקבע בו, משל למה זה דומה היה מולד שנה מן השנים יוס' ב' ב' שעות והסימן ב"ח יהיה ראש השנה של אותה שנה יוס' ג', ואם היה המולד פחות מחצי היום אפילו בחלק אחד כגון שהיה המולד ב' י"ז חתקע"ט ראש השנה אותה שנה יוס' ב', וכן חעשה בשאר הכשרים כשיא' לך מולד ב' ב"ח שעות או יותר ראש השנה אותה שנה יוס' ג', ואם היה המולד יוס' ג' ב"ח שעות או יותר ראש השנה אותה שנה יוס' ה' מפני שנדחה מד' לה' וכבר בארנו כי ר"ה לא יהיה יוס' ו'. וכן כשיהיה המולד יוס' ז' ב"ח שעות או יותר ר"ה אותה שנה יוס' ב' לפי שנדחה מא' לב', והסימן בזה היסוד הוא מה שאמרנו ח"ל מולד קודם חלות כשר אחר חלות פסול ובחלות כהאר חלות דמי. ואלו השני יסודים הראשונים פעמים רבים הם נופלים, אבל השני יסודים האחרונים אינם נופלים אלא מעט ועל דרך זר ונכרי. היסוד השלישי כי כל שנה פשוטה שיהיה המולד בה ליל ג' בט' שעות מן הלילה ור"ד חלקים מן השעה היה ראש השנה אותה שנה יוס' ה' מפני שהיא נדחה מן ה' ל' ולא יהיה ראש השנה יוס' ד' ונדחה ליום ה', וכשיא' לך המולד כן ג"ט ר"ד או יותר ר"ה אותה שנה יוס' ה', ואם יא' המולד בפחות מזה ואפילו בחלק כגון שהיה המולד כן ג"ט ר"ג אותה שנה ר"ה יוס' ג' והסימן בו פ"ל גטר"ד מן יוד, ופי' זה הסימן פ' פשוטה ל' ליל שלישי ט' שעות ר"ד חלקים משעה

או כסדרן ובין השנה של אחריה ג' ימים היא חסרים ואם יש ביניהם ד' ימים היא כסדרן, ואם יש ביניהם ה' ימים היא שלמים וזה בשנה פשוטה. משל למה זה דומה אם תהיה ראש השנה בשנה הפשוטה יום ז' וראש השנה של אחריה יום ה' הראשונה שלמים כי יש ביניהם ה' ימים יום ז' ויום א' יום ב' יום ג' ויום ד' ואם היה ראש השנה הפשוטה יום ה' ובשנה של אחריה יום ב' השנה כסדרן לפי שיש ביניהם ד' ימים יום ה' יום ו' יום ז' יום א' ואם היה ר"ה הפשוטה יום ז' ובשנה של אחריה יום ג' השנה חסרים לפי שיש ביניהם ג' ימים יום ז' יום א' יום ב', ועל זה דוק. ואם היה ר"ה שחללה ידיעה אם הם שלמים או חסרים או כסדרן מעוברת, על זה המעשה בעיון שחשיון כמה יש בין היום אשר תקבע בו ר"ה אחת שנה ובין היום אשר תקבע בשנה הבאה, אם יש ביניהם ה' ימים השנה חסרים, ואם ו' ימים השנה כסדרן, ואם ז' ימים השנה שלמים. והסימן ה"ו בעבור חל"ש ופירושו כפירוש הראשון. ואם היה ר"ה בשנה מעוברת יום ז' ובשנה של אחריה ר"ה יום ז' אחת שנה המעוברת שלמים לפי ששני ב' הימים ז' ימים לפי שלא נחשב בזה המניין יום קביעות השנה הבאה אחר השנה אשר אנו רואים ידיעה כמו שביארנו. וממה שאמרנו יחברר לך

עשירית, והו' היסוד הג' מן הדמויות: והיסוד הד' כי כל שנה שלפניה מעוברת וילא לך מולדה יום ב' ב' שעות ותקפ"ט חלקים מן השעה הרביעית ר"ה אחת שנה יום ג', ואם ילא לך זה המולד בפחות מזה ואפילו בחלק אחד תקבע אותו יום בעצמו, כמו אם ילא לך המולד כך ב' תקפ"ח ראש השנה אחת שנה יום ב' והסימן בזה היסוד הד' מן הדמויות מ"ע י"ב תקפ"ט מן דלה, ופי' מ' מלפני ע' עבור י' יום ב' יום שני תקפ"ט חמש מאות ושמיים וחשעה חלקים ד' מן שנה הרביעית. ואלו השי יסודים אחרונים יותר מעט הם נופלים מן הראשונים אבל לר"ך אחת לעמוד עליהם ולא חסרים מלבד והסם ידריכנו בדרך ישרה: ואני אכתוב לך ימי קביעות שני מחזורים בשרעוט תחלמד מהם לפי מנהגנו בפרקים האחרים, וזו היא לורתי:

שני	ימי
המחזור	השבוע
א	ב
ב	ז
ג	ה
ד	ה
ה	ב
ו	ה
ז	ה
ח	ב
ט	ז
י	ה
יא	ב
יב	ב
יג	ה
יד	ג
טו	ב
טז	ז
יז	ג
יח	ב
יט	ז

לוח קבוע שני מחזור רל"ט וחל"ה המולדות ותקבע מה שיש לך לקבוע ותדחה מה שיש לך לדחות לפי היסודות שבאחרתי לך, אחר כן תענין בשרעוט אם תמלאם מכוונים חדע כי תשובך מכוון, ואם לאו תשוב לחשבון ב"ה. פקק ו' בידיעת השלמים והחסרים והכסדרן: דע כי מרחשון ב' ימים לעולם בכל השנים ושבע יום א' ואדר ב' ימים וניסן יום א' ואייר ב' ימים וסיון יום א' ותמוז ב' ימים אב יום א' ואלול ב' ימים. ואם תהיה השנה מעוברת ה' אדרים ב' ימים, ועל זה הסדר כל השנים: אבל החלוק הוא בין כסלו ועטבת כי שנה יהיו כסלו ועטבת ב' ימים וחקרא השנה של שלמים, ושנה יהיו כסלו ועטבת יום א' וחקרא חסרים ושנה יהיו כסלו ועטבת כסדרן כגון שיהיה כסלו יום א' ועטבת ב' ימים וחקרא כסדרן. ואם תרצה לידע אם

השנה שלמים או חסרים או כסדרן תאריך לדעת אם השנה אשר אחת רוצה לידע אחת מעוברת או פשוטה אם תהיה פשוטה חדע חל"ה יום הוא ראש השנה אחת שנה ואחיה יום יהיה ר"ה בשנה הבאה, ותענין כמה בין שני ימים מן המנין אם יש ביניהם ג' ימים השנה חסרים ואם ד' השנה כסדרן ואם ה' השנים שלמים. והסימן גד"ה בפשוטה חל"ש פי' כי כשני בין היום אשר קבענו בו השנה אשר נראה לדעת אם הם שלמים או חסרים

מחזור רנ"ט
מספר

א	כסדרן
ב	שלמים
ג	שלמים
ד	כסדרן
ה	חסרים
ו	שלמים
ז	כסדרן
ח	חסרים
ט	שלמים
י	כסדרן
יא	שלמים
יב	חסרים
יג	שלמים
יד	כסדרן
טו	שלמים
טז	חסרים
יז	שלמים
יח	כסדרן
יט	שלמים

אגרות הרמב"ם

חוסיק על הד' שעות וחצי ז' שעות יהיה המחשבץ ממנו י"ב שעה והם שעות ליל ה', חדע כי תקופת ניסן הבאה אחר זו תהיה יום ה' בשעה א', ועל זה יתגרר המעשה עד סוף העולם כשחדע התקופה חוסיק עליה ז' שעות או חדע שעות התקופה הבאה אחריה ובאיה יום היא כמו שביארנו בזה המשל :

פרק שני בידיעות חשבון זה בשרעוט. וכשחללה לדעת באיה יום תהיה התקופה ובכמה שעות מן היום ומן הלילה, חקק שני העולם וחשליכס י"ח כ"ח והשאר פחות מל"ח חביל אוחס בשעת המנין, ועיין השעה אשר נכח אוחו מיין חמלא בו סדר תקופת השנה. משל למה זה דומה, ראינו לידע סדור תקופות שנתנו והוא שנת י"ח אחר שהלכנו שנות העולם כ"ח כ"ח נשאר י"ח שנה כי הארבעת אלפים וחמ"ק מושלכים ובקשו כמו אוחו עיין בשרעוט בשעה הזופלת עליה שנות החשבון ולקחמו מה שיש בזמנו, מלינו תקופת חשרי ב"ו השנה יום ג' ב' שעות, תקופת טבח יום ג' י' שעות וחצי, תקופת ניסן ליל ד' ז' שעות, תקופת חמון יום ד' בשעה וחצי. וכשחללה לידע השנה אשר אחרי זו השנה עיין בשעה אשר אחר זו השנה ר"ל שנות י"ט, וכן חעשה על הסדר שנה אחר שנה עד שחשלים השרעוט ותחזור לראשיתו והוא חוזר חלילה לעולם כל שיהיה בשנה ובין. ובזה השרעוט יתברר לך כי תקופת ניסן לא תהיה לעולם רק בשש שעות או בשעה א', ותקופת חמון ב' שעות או ב' שעות, ותקופת חשרי ב' או ב', ותקופת טבח ב' שעות או ב' שעות, וכל אלו השעות מן היום או מן הלילה. ודע כי הספרים בזה השרעוט כנגד תקופת ניסן בשעת השעות ר"ל כי אין במקומו שעה. ואם ראינו כנגד היום דע כי תקופת ניסן תהיה בחלק א' מאותו היום, ואם תהיה הספר כנגד הלילה התקופה תהיה בחלק א' מאותו הלילה ובין ותחלל בע"ה *):

פרק שלישי בידיעות בכמה ימים מימי החדש תהיה התקופה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה כמו שפירשנו בפרק ראשון. נשאר לך לדעת בכמה ימים מימי החדש תהיה התקופה. וידיעה אוחו עיין שחקק שנות השלמות והיא זו השנה ד' אלפים וחמ"ק י"ח שנה חשליכס י"ט י"ט ומה ששאר פחות מי"ט וזכר החשבון והם שנים שעברו מן המחזור שאחיה בו חן לכל שנה

(*) הלוח הוא בדף השני. והשורות הכתובות בימור הם שעות היום והמושבבים הם שעות הלילה, ומלת ספר הבאה בסוף הפרק הוא מלה ערבית הוראתה רק והוא סימן 0 ואל במקום המחלת היום והלילה.

הסימנים וחשוב אליהם כשחטעה. ואם חמלא כאשר אחרנו לך בידיעות השלמים והחסרים והכסדרן ויאל לך השנה כסדרן ור"ה יום ז' או יום שני, או יאל לך חסרים ור"ה יום ה' והשנה פשוטה, או יאל לך השנה כסדרן והשנה המעוברת בראש השנה יום ה', חדע כי טעות בחשבון ושוב לחשבון עד שחמלא. וכשחדע איה יום יהיה ר"ה ואם השנה שלמים או חסרים או כסדרן בלא ספק כי ראשי החדשים ידועות וכשראשי החדשים ידועות המועדים ידועים והפרקים ידועים בלי ספק.

המאמר השני בידיעות התקופות: הפרק הראשון בידיעות איה יום מימי השבוע תהיה התקופה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה במעשה. כשחללה לדעת אוחה קח שני העולם השלמים והשליכס כ"ח כ"ח והמנין שאינו מספיק כ"ח חוסיק עליו רביעית, ומה שנתקבץ חוסיק עליו ג' והכלל לך מזה הם ימים וחשליכס ז' והשאר פחות מ' תחליל בחשבון מיום א' כלומר מחללה הלילה, ואיה יום שנספק בו החשבון אוחו יום תהיה תקופת ניסן באוחה שנה. משל למה זה דומה ראינו לידע מתי תהיה תקופת ניסן בזה השנה והיא שנת ד' אלפים חמ"ק, לקחנו השנים השלמים והם ד' אלפים חמ"ק, כי שנת י"ח אשר אוחו חפלים בידיעה לא שלמה עוד. השלכנו אוחו השנים השלמים כ"ח כ"ח נשאר י"ח הוספנו עליהם רביעייתם והם ד' ימים ורביע היה המחשבץ כ"א יום ורביע, הוספנו על המחשבץ ג' היה הכל כ"ד יום ורביע, וכבר ביארנו כי רביע כל יום ז' שעות השלכנו אלו כ"ד יום ז' שעות ז' נשאר שלשה ימים ורביע, תחליל החשבון מיום א' ויאל לך החשבון ליל ד' בשעה שעות ובוו השעה המוכרת מהיום המכר תהיה תקופת ניסן בזה השנה. וכשחדע באיה יום ובאיה שעה תהיה תקופת ניסן שאר התקופות ידועות, והוא כשחוסיק ז' שעות ומחלה על שעות איה התקופה שחיה חלא לך התקופה של אחריה. משל למה זה דומה, אם תהיה תקופת ניסן ב' שעות מליל רביעי חוסיק ז' שעות ומחלה חשאר שעה ומחלה מיום ד' חדע כי תקופת חמון ההוא אחר תקופת ניסן ב' שעות בשעה א' מיום ד', ואחר חוסיק על השעה ז' וחצי יהיה המחשבץ ממנו ט' שעות, חדע כי תקופת חשרי ההוא אחר תקופת חמון ב' שעות ב' שעות מיום ד', וחוסיק על הט' שעות ז' וחצי יהיה המחשבץ ממנו י"ז שעות, חשליך מהם י"ב שעות מיום ד' ישאר מהם ד' שעות וחצי מליל ה' וחדע כי תקופת טבח תהיה ב' שעות מליל ה', ועוד

י"א יום ומה שחזקבך מן הימים חסוץ עליהם ז'
 וחשליך המחזקבך לל' ומה ששאר כחות מל' תחזור
 כמו לחזו חשבון מראש חדש ניסן וחסיה התקופה, ואם
 לא הגיע חסוץ ב' ימים אס לא הגיע חסוץ ג' ועל
 כל פנים יגיע. משל למה זה דומה, ראינו לדעת
 התקופות בזה השנה בנחה ימים מניסן חסיה, ידענו כי
 תקופת ניסן בזה השנה ליל ד' ב' שעות השלכו שמת
 העולם השלימות י"ט י"ט נשאר ט"ו והם השנים אשר
 שלמו ועברו מן המחזור והוא מחזור רל"ט, נחננו לכל
 שנה י"א יום היה המחזקבך מהם קס"ה יום והוספנו
 עליהם ז' ימים סך הכל קע"ב יום, השלכנו את החשבון
 לל' נשאר כ"ב ימים, ועיינו בלחיה יום יהיה ניסן בשנה
 אשר נרצה ידיעמה והוא שנת ד' אלף תתק"מ לליהר
 י"ן למחזור, ומאינו ניסן בזה השנה יום א' ומינוי ניסן
 מיום א' כ"ב ימים יאל החשבון בו אל יום א', כי מיום
 א' עד יום א' כ"ב ימים ולא הגיע החשבון אל יום
 התקופה כי התקופה ליל ד' כמו שפירשנו, הוספנו
 יום א' על כ"ב הגיע החשבון ליום ב', הוספנו ג'
 ימים על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום ג', הוספנו ד'
 על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום התקופה אשר הוא
 ד', אז ידענו כי תקופת ניסן בזה השנה שביא שנת ד'
 חלפים תתק"מ ב' שעות מליל ד' כ"ה ימים מחדש
 ניסן, ועל זה הענין תדע בלחיה יום מימי החדש חסיה
 תקופת ניסן לעולם. ואם חסיה השנה אשר חרצה
 ידיעמה בלחיה יום מימי החדש תקופת ניסן חסיה
 בלחיה שנה מעוברת חששה על זה הדרך לדרכי חשבוןך
 מחדש אדר פני במקום ניסן, וכאשר עשינו בניסן בשנה
 הפשוטה חששה בלחיה השני בשנה המעוברת. ואם
 היחה תקופת ניסן ידועה בשנה מן השנים יהיו שאר
 התקופות ידועות, והוא אחר שחשבו מיום התקופה
 משנה אשר היחה בה ל"א יום ו' שעות ומחלה, אז
 חלל לך התקופה אשר אחריה. משל למה הדבר דומה,
 הנה ידענו מה שהקדמנו כי תקופת ניסן בשנתיו זו
 והיא שנת י"ח היחה ב' שעות מליל ד' כ"ה ניסן
 מנינו מזו השעה וזה היום ל"א יום ו' שעות וחצי יאל
 לנו החשבון בשעה וחצי מיום ד' ב' בחמו, ידענו כי
 תקופת חמו חסיה בזה השנה יום ד' בשעה וחצי ב'
 בחמו. ועוד מנינו מזו היום ומזו השעה אשר ילח
 בו תקופת חמו ל"א יום ו' שעות וחצי הגיע החשבון
 אל ט' שעות מיום ד' ל' יום מתשרי, ידענו כי תקופת
 תשרי חסיה בשנה הבאה אחרי זאת, כלומר שנת י"ט
 יום ד' ב' שעות ל' יום מתשרי. ועוד מנינו מזו

לוח התקופה לחשבון שמואל בכל שנה משנות מחזור החמה									
שנות מחזור החמה	תקופת תשרי		תקופת סכת		תקופת ניסן		תקופת חמו		
	שעה	לילה	שעה	לילה	שעה	לילה	שעה	לילה	
א	ג	ג	ג	ג	ד	ד	ד	ד	א
ב	ד	ג	ד	ג	ה	ה	ה	ה	ב
ג	ה	ט	ו	ז	ו	ז	ו	ז	ג
ד	ו	ז	ז	ז	ז	ז	א	ח	ד
ה	א	ט	א	ב	ב	ב	ב	ב	ה
ו	ב	ג	ב	ג	ג	ג	ג	ג	ו
ז	ג	ט	ד	ח	ד	ד	ד	ד	ז
ח	ה	י	ה	י	ה	י	ה	י	ח
ט	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ט
י	ז	ב	ז	ב	ז	ב	ז	ב	י
יא	א	ט	א	ב	ב	ב	ז	ב	יא
יב	ג	י	ג	י	ג	י	ח	ח	יב
יג	ד	א	ד	א	ד	א	ח	ח	יג
יד	ה	ב	ה	ב	ה	ב	ז	ז	יד
טו	ו	ג	ו	ג	ו	ג	ז	ז	טו
טז	א	ד	א	ד	א	ד	ח	ח	טז
יז	ב	ה	ב	ה	ב	ה	ח	ח	יז
יח	ג	ו	ג	ו	ג	ו	א	א	יח
יט	ד	ז	ד	ז	ד	ז	ה	ה	יט
כ	ה	ח	ה	ח	ה	ח	ו	ו	כ
כא	ו	ט	ו	ט	ו	ט	ז	ז	כא
כב	א	א	א	ב	א	ב	ח	ח	כב
כג	ב	ב	ב	ג	ב	ג	ז	ז	כג
כד	ג	ג	ג	ד	ג	ד	ח	ח	כד
כה	ד	ה	ד	ה	ד	ה	ח	ח	כה
כו	ה	ו	ה	ו	ה	ו	א	א	כו
כז	ו	ז	ו	ז	ו	ז	א	א	כז
כח	ז	א	ז	א	ז	א	ב	ב	כח

המגמה כי התקופה חתיה בתחלת חלק א' מאותה שעה. וכשאמרנו כי תקופת יוסן בשעה ראשונה מן היום או מן הלילה אין הכוונה בכל שעה ראשונה אבל הכוונה בתחלת חלק מן השעה הראשונה, ודברינו בו אינו אלא על דרך העברה. ואין ראוי שיהלוק עלינו חולק באמרנו כי המולדות בכך וכך שעה וכך וכך חלקים מן השעה הנמשכת אחר השעה הראשונה, כי כשאמרנו זה היה על דרך העברה והרגל הלשון. ואין ראוי עוד לחלוק חולק בכפל הענין והחזרתו פעם אחר פעם וספור ענין קרוב יכול המחלמד שיתלמד ממה שהקדמנו ואפילו לא ייחדוהו בהם מאמר, אבל עשוינו כל זה למען ירוך הקורא בו, והשם יתעלה יורנו דרך האמת ברחמינו ומסדיו הרבים אמן סלה.

גשלם המאמר

היום ומוז השעה ל"א יום ו' שעות וחצי הגיעה החשבון אל ארבע שעות וחצי מליל הרביעי משבט, ידענו כי תקופת טבת חתיה בשנת י"ט בד' שעות מליל ה' משבט. ועוד מינו מזה היום ומוז השעה ל"א ימים ו' שעות וחצי הגיעה החשבון אל שעה ראשונה מיום ה' שעה ימים אחדים ניסן, ידענו כי תקופת ניסן חתיה בשנת י"ט בתחלת יום ה' ו' ימים אחדים ניסן. וכן נחשוב מזה היום ומוז השעה ל"א יום ו' שעות וחצי ילא לנו תקופת חמו, וכן תעשה עד סוף העולם. וכבר בארנו כי כשיהיה תקופה מן התקופות ידועה היאך תעשה מהם שאר התקופות עד סוף העולם. ודע כי כשאמרנו בתקופה מן התקופות חתיה בכך וכך שעה אין הכוונה כי התקופה חתיה בכל אותה שעה, אבל

מאמר נגד גאלינום

בענין שער הגבוה והעפופים *

לא ידע בהם כלל או יהיה חסר בה, וישים דבורו באותם החכמות כדברו באותה החכמה שהוא בקי בה. כ"ש כשיה' האיש אשר מדמין לו מול מן המולות הנחשבים, ושגרה באותו האדם המעלה והשררה, ויהי' מבעלי המסורת שיאמר שקבל מאמריו בקבלה. ושלא יקשה אדם באמרנו, ולא יטעון ולא יערער עליו, כי כל עוד שנקבע בו המול הנחשב הזה, יחזק קביעות אותו החולי ויגמר בו, וישוב אותו האיש הולך עם הזמן, ואומר מה שיראה שיאמר כפי דמיונו או כפי עיונו או כפי השאלות שירבו עליו, וישיב כמו שיעלה לבבו, שלא יראה שיאמר שיש שם דבר שלא ידעוהו. — וכבר הגיע מקביעות החולי הזה בקצת אנשים שמסתפק בשיעור ג"כ, ויטעון ויבאר שאותם החכמות אשר לא יכשרו אללו הם בלתי מועילות, ואין לורך בהם. ושאלו שום חכמה שראוי שילכה האדם זמנו בה, אלא החכמה אשר ישרה בעיניו לא זולתה. — בין שיהי' אותה החכמה פילוסופית או מונחת, וירבה להרע ולהקשות על החכמות אשר לא יכשרו לו, ובכלל

אמר משה מן הידוע מאמר הפילוסופים שיש לפש בריאות וחולי, כמו שיש לגוף בריאות וחולי. ואותם חולי הפש ובריאותם, היא מונח בסברות ובמדות בלי ספק, ולכן אני קורא הסברה הבלתי אמתית והמדות הרעות כפי רוב החלפות מיני החלאים הנפשיים. ומכלל החולים הנפשיים חולי כולל, שחשב שלא ימלט ממנו כי אם אחד צומנים רחוקים, ומתחלף החולי באנשים בחוספות וחסרון. וזה החולי אשר אני רומז בו, הוא שידמה כל שבאנשים עצמות יותר שלם שאינו, להיות רואה ומחארה שיקף כל מה שעלה על לבבו שלמות, מבלי עמל ויגיעה. ומפני החולי הכולל הזה תמלא אישים מן האנשים בעלי חריפות וחכמה שכבר ידעו אחת מהחכמות הפילוסופיות או העיוניות, או חכמה מן החכמות המונחות שהיו בקריאים בה. וידבר אותו האיש בחכמה אשר השיג, ובחכמות אחרות

* נכתב מספר פדקי משה מובא מהרב הגדודי בכתב התנולמות להדפס ב"ב בתשנ"ו:

ישחמשו בהם בידעת החוליים הפנימיים, ואחר עשה מאוחם שיכינו לרפואתם, הנה כלם הקשים אפשריים, ואין דבר מהם הכרחי, אלא אם יהיה הדבר זה אשר יחשב שיהי' מן מלאכת הרפואה. ולכן הי' מוכיח אותו שלא יהי' הלוואה בספרו אשר קראו ספר המופת, אלא לחכמות ההקשים האפשריים לבד, ואלה המליאות וגם כי הוא אמנם הסתפק ואמר חכמות המליאות בהיותן מסתפק מן ההקשים כפי מה שיקובל תועלת בו במופחים החכמות המליאות, אמנם אינם מכוונות כמו המופחים לא יעשו מן החמור הזה, אבל נעשים מן הכרחיות לבד, כלו דברי אבונלר:

ובאשר החמיל ארסטו לבאר ההקשים המעורבים האפשריים ומוחלטים, אמר אבונלר כפי זה הדבר וזה לשונו:

אמר אבונלר השער הזה גדולה התועלת מאד מן המוחלט הגמור, מפני שהמלאכות המעשיות כלם משמשות בזה העין, וכ"ש בהולאת הענינים הפרטיים העמידים, האם היו אם לא היו ברפואה ובעבודת האדמה, ובהנהגת המדינות והדבור והעדות, ובכל מה שיחמש האדם בו ממה שילטרך בו להקדמת הידיעה. ואמנם צרוב החסיד אבונלר בהקדמת הידיעה וטיולה בו מהספרים הנה באלו יותר אל אלו ההקשים. כלו דברי אבונלר:

ותעוין ותחפלה מספור זה, כי הוא מחפאר בשבח ההגיון. בכל ספריו, וזכר שפגע אנשי זמנו מן הרופאים וסבת חסרונם אמנם הוא מיעוט ידיעתם בהגיון. ושבת בקיאותו הוא היותו מומחה בהגיון, ומכריח תמיד ומראה שטורף הרופא אל ההגיון. וכאשר חבר אותו הספר לא די שלא חבר ודבר דבור אחד ממוי ההקשים האפשריים והמעורבים, אשר הם לבד המועילים ברפואה, אבל העריד המתעסק בהם. ואמר שהוא לא יטרך אליהם כלל. ולא יסתפק אחר גאליונים קרא ספרי ארסטו והבין אותם יותר מהבנת זולתו שהוא למטה ממנו. אך מפני החולי הטובל אשר איתנו מדברים בו, דמה לו שהבנת מלאכת ההגיון ושאר המלאכות העיוניות נהבנת מלאכת הרפואה, ושקיותותו בהם ובאותם החכמות כלם, כבקיאותו ברפואה, ויקשה לכל מי שיקשה בו ולא עמד אלל הגדר הזה. אבל גם מחק החשטוב במה שגמרנו לו מקצת חועלת האברים, נתפאר בנבואה, ואמר שאלו אלו המלאך מאת ה' והודיעו כך וזהו כך. ומי יתן שיעמוד על זה והי' מחשב עצמו בכלל הנביאים ולא יקשה ולא

הנה זה החולי יס לו רוחב גדול, ובעת שחשיון וחבין דבור זה האיש בעין המשפט והלך, יחבאר לך שער חוליו זה, והיותו קרוב מן הבריאות, או קרוב מן המות. וזה גאליונים השינו מה החולי מה שהשינו בו מאשר הם ממינו בחכמה. וזה שזה האיש גאליונים היה בקי ברפואות ומומחה מאד, יותר מכל אשר שמענו ספורו, או שרטינו דבורו. וכן מלא בעיני הנחות מליאה גדולה, וחבאר לו בזמן ג"כ מפעולת האברים והועלתיהם וליהרסם, ומעניי הדפך ג"כ שלא נחבאר בזמן ארסטו. והוא בלי ספק ר"ל גאליונים, כבר נשלם בלמודיות וקריאת ספרי ההגיון, וקרא ספרי ארסטו בטבעיית ואלהיית. אך היה חסר בכל זה שבביל טוב דעחו וזכות שכלו, אשר התעסק ברפואות. והיותו מולא מה שהודיעו הוא מקצת עניי הדפך והנחות והתועלת והפעולות יותר אחי, ממה שזכרו ארסטו בספרו בלי ספק כשעיוין בלדך. והביאו זה לדבר בדברים שהוא חסר בהם מאד, ויעלה לטעות בהם וישיב על דברי ארסטו כמו שידעת בהגיון, וידבר באלהיית וטבעיית, כדברו במה שיסברו סברא לעצמו, ובדבורו בסבת אפוקרט ואפלטון, וספר שהואיל להשיב על ארסטו. וכן חבר ספר בחנועה והזמן ובאפשר ובמניעה, ומציא בכל זה מה שהוא ידוע אל בעלי העין, והגיע בו זה עד שחבר ספר המפורסם במופת. וחשב שלא יגיע הרופא אל השלמות אלא בידיעתו, ושהוא מועיל אל הרופא מאד. וקצר מן ההקשים והסתפק במה שטרך אליו במופת, בחשבו שאותם ההקשים, הם המועילים ברפואה וזולתה, וחסר מה שהוא זולת זה. והיו אותם הקשים אשר זכרם אינם הקשים מן המופת כלל, וחסר ההקשים המועילים מאד בהקשי הרפואה, וחשב שאין לורך בהם כלל, וכשהתעסק ארסטו וזולתו בהם אבד זמנו, כל זה בארו אבונלר אלפרכ"י. וזה שהי' חסר ההקשים האפשריים, וההקשים המעורבים, והסתפק בהקשים המוחלטים, והם המלואיים, ולא פנה אל ההקשים המופחים. הנה הכרחיים לא מלואיים, ושהדבר המועיל ברפואה וצבוב המלאכות הם ההקשים האפשריים והמעורבים. ושמע דברי אבונלר בזה, אמר בפירות להקס הגבול, כאשר החמיל אותה ההלעה אשר הליע אותה לאפשר ולהקשים האפשריים. אמר אבונלר, ואין בזה לפי מה שחשב גאליונים הרופא, כי זכר בספרו אשר קראו ספר המופת, אל ההקשים האפשריים, הוא חשב שהוא חבר ספרו למופת, וההקשים אשר

ומשובח עליהם, אך הוא לא עשה כן, אבל הגיע סכלותו לחלית בשעור עלמו שהקים בין עמנו ובין משה רבינו ע"ה ויחס לעמנו השלמות, והסכלות למשה רבינו ע"ה. חלילה לזה ממאמר הסכלים, ולכן ישר בעיני שמשמיע דבריו בלשוננו ואשיב עליו, לא חשובה כמשיב לדברי הגדול בזה, כי אין משה רבינו ע"ה אללו, כמו שהוא אללנו כת מאמיני החורה, אבל אבאר בחשובתי זאת הסכלות אשר יחס למרע"ה לא יתחייב לו, וגאלינוס הוא הסכל באמת. ואשיב דברי בין שיהם כאלו אני מדבר בין שני אנשים חכמים, שאחד מהם יותר שלם מן האחד, לא כמכריע בין נביא גדול ובין אדם רופא, כי הוא הדין:

ואומר הנה גאלינוס כאשר התחיל ב"א בחשבולות וחשולות האברים חושלת היות שער הגבות לא יאריך ולא יתחלש כשער הראש, וחושלת היות שער העפעפים נצב ואינו מתאריך אחר דבור ז"ל:

אם תאמר שהבורא ית' טה שלא יתאריך אבל ישאר על שעור אחד בכל העתים, ושהשער קבל הצוי הוא ושמע הצוי ונשאר כך לא מרה מה שזה בו, גם בהיותו נענה ומפחד מלמרות דבר השם ואם לסבות היותו מחביש מהשם אשר לוהו בציניו הזה, ואמנם השער הזה ידע בעמנו שזה יותר נכון נראה ויפה בחושלת. ואמנם הנה זאת דעו בדברים הטבעיים. והסברא חללי יותר משובחת ונכונה בזה. כי השם הוא התחלת כל נברא מנבראים כמו שאמר מרע"ה, וחוספת ההתחלה מפני החומר אשר ממנו היה. כי הבורא שם שער העפעפים ושער הגבות יטערו שיטערו על עיני אחד מאורך כי זהו יותר נכון. ונאשר ידע שהשער הזה היה ראוי שיושם על זה האופן, שם תחת העפעפים עור קשה דבק בשחום הגבות. וזה כי לא היה מספיק בהשאלות זה השער על שעור אחד מאורך כשיראה הבורא שיהיה כן. כמו שאלו ראה שישם האבן בפחע האדם, מבלי שיהיה האבן השני הנאות לזה לא הי' זה באפשר. וההפרש בין אמונת מרע"ה ובין אמונת גאלינוס והפלגונו ושאר היונים בזה, כי אמונת מרע"ה היה שמתי שיראה הש"י שישקוט החומר וינעו יסקוט מיד, וזה שהוא יתשוב שהדברים כלם אפשריים אלל השם, ואם הוא יראה שיברא מן האפר סוס או שור בפחע יעשה כן. ואמנם אנחנו לא ידענו זה אך אנחנו אומרים שיש מן הדברים בעמנו בלתי אפשריים, ואלו הדברים אינו רואה השם שיהיו דברים אפשריים, ומן האפשריים לא יבחר כי אם הטוב שבהם והיותר נאות

ומשובח עליהם. ולכן בהיות היותר נאות ונכון לעפעפים ושער הגבות שיטערו על שעורם באורך ועל מספרם אשר הם עליו לעולם חמיד, אין אנחנו אומרים בשער הזה שהשם אמנם ראה שיהיה על מה שהוא עליו ויהיה בשערו כפי מה שיראה השם. וזה שאלו ראה השם חלק פעמים שיהיה זה השער על זה האופן לא יהיה לעולם אחר שישם למיחתו מעור רטוב, אם לא יקבע שרשי השער בגרם קשה או יהיה ממה שהוא עליו לא ישאר ג"כ עומד נצב וכהנה זה כן. הנה אנחנו נאמר שהשם שם שני העיניים האלה, אחת מהם בחיות מלאות העיניים והיותר נאות שבהם לחוש שיפעלו. הב בחירת החומר הנאות. ומה כי בהיות היותר נאות והיותר נכון שיהיה שער העפעפים עומד נצב, ושירוש השער על עיני אחד בשער אחרו ובמספרו בנטו השער ויעליו בגרם קשה, ואלו נטעו בגרם רפה היה יותר סכל ממה שיותר ויותר סכל משר נבא חילוי שיניח חומות מדינתו על ארך לחה, ועל ככה מוטבעות במים. וכן השאלות שער הגבות והשאלות על עיני אחד אמנם בא מפני בחירתו לחומר. ללו דברי גאלינוס:

אמר משה כשיעוין בדבור הזה אדם מתפלסף יודע בעמודי התנאים המפורסמים בזמנינו, יתבאר לו ערבו זה האיש, ושהדבור הזה לא יבא על מלאת כפי סברת מאמיני החורה ולא כפי סברת הפילוסופים. כי עמוד הסברות של גאלינוס בלתי מכוונים ובלתי מדוקדקים, ואמנם ידבר בדברים יסכל שרשיהם כמו שנבאר עתה. וזה שהוא יחס משה ע"ה בדבור הזה אשר זכרו בעל סברות. אמנם הסברא האחת מד' סברות היא סברת מרע"ה. ואמנם הנה סברות האחרות הנשאלות אינם נוסברת משה, אמנם גאלינוס במעט דקדקו וכוונתו בכל מה שידבר בו בזולת הרפואה חשב שהסברא הד', אשר זכרה סברה אחרת. ואמר ג"כ שזאת הסברה הא' אשר היא סברת מרע"ה כמו שזכר גאלינוס, הוא ענין קיים לשרש תורתיו ועמודיה, ושרש תורת אברהם אבינו ע"ה, ולא יתבבלו מאמרו ולא ירסו אבל ישלחו פלאת שרשיה. ושהדבור אשר זכר גאלינוס בכלל מעמנו בזה, ואמר שזה אמונתו אינה מסכימה לשרש דעו ואמונתו, אבל זה אשר אמר הוא מסכים לסברת זולתו, ונחשבונו מאמרו ואמנם אינם מסכימים עניני עם שרשי: ועתה ארחיל בציור אותם הסברות הא' אשר יחס למשה רבינו ע"ה בדבור הזה א' מהם. הראשונה שהשם יצא שער הגבות שלא יאריך, ושמע

הבורא ית' ישאיר העולם על מה שהוא לדור דורים ולעולמי עולמים יעמידהו אם ירצה שיסאר על טבעו, ואם ירצה שימות הכל ולא יסאר זולתו ית' יפסד, והוא היכול על זה בכל חלקיו, וישנה ההווה וחלקי ההווה מהמהב הטבעי יפעל, והנסיס כלם מה החי' ולכן יהיה ראיה הנסיס אחת אל מי שירצה שיראה אוחס מופת גור והוא על חדוש העולם, ר"ל באחרו נסיס או יס בצאן, מה שיהיה הויחו על זולת טבע הנראה והמורגל תמיד והוא ד' מיניס: אס שיתקווה הדבר אשר דרכו שיתקווה על מדרגות מיוחדות ובעיניס מיוחדים תמיד על זולת אוחס העיניס המורגלים שנתהפך בטבע, שנחתהפך המטה נחש והעפר כניס והמיס דס והאוייר ברד, והיד נכבדת הקדושה לבנה שלג, והיה כל זה בפחע פחאוס: ואס שיחדש מה שאין בטבע זה המליאות המונח שיחשו, כגון זה המחחד כלל כמו המן, שהיה בעיני מן הקושי שהיה נטון ונעשה ממנו לחם וכשהשמש חס עליו נמס והי' נחל, וכל שאר ספורי החורה מהנסיס: כל זה וכיוצא בהס הם משער האפשרי בעולם, היה מליאות כפי מה שהומלץ האפשרי: ואמס כמו סברת מי שיאמין בקדמות העולם כל אלו האפשריסי לפי דעחס מן הנמנעות: זה שבעל סברת הקדמות אמר שהעולם בכללו השס עשאו, כלומר הוא עלה, והעולם הזה כפי מה שהוא עליו דבק אל מליאות הבורא כדבוק העלול לעלם אשר לא יפרד ממנה כלל בדבוקס מריחם השמש וכדבוקת הל לעמוד וכיוצא בזה: והיה בעל הסברא הזאת אומר כי התנועה בלתי הווה ובלתי נפסדת, ולכן השמים לפי סברתו הס הקדומים, והחומר הראשון בלתי הווה ולא נפסד לא סרו ולא יסורו לעולם מהיות כן על הטבע הזה: ההווה והנפסד הנה הוא מונע לפי דעתו ולכן איינו מן אפשריסי אלו שיחכוה מה שאין בטבע זה החומר שיחכוה זלם יסחנה עיניו מעיני המליאות העליונים והספלים ממנה שהוא בטבע: ומבואר הוא אל מי שיבין מה שיחייב מן המליאות שהאומר בקדמות העולם על זה העיני, אין רעון מחחדש ולא חפץ, ואין במליאות אפשר נחלת בו יכלחו ורענו, שהוא על דרך משל שלא יוכל להביא לו חטר יוס מה או ימנעו יוס מה כפי רענו, כי ירידת המטר בזה הטבע המונח נמשך אחר הכנת החומר אשר אין יכולת השס בו, כי כל מה שמכבירו לחומר ולא יוכל להגביל אוחו ממה שימנע בהויחו לא יוכל להמליאו, כי החומר לא נתקווה אבל כן הוא מליאותו הדבק אליו

ממנו: ואמר שזה סברת משרע"ה, והסס אינו מזה ומזהיר אלל לבעלי השכל: והסברא הז' אמרו שמהס ע"ה יתשוב שהדברים כלס אפשריסי אלל הבורא: זה ג"כ אין סברת מרע"ה אבל סברתו היה שלא יתאר השס ביכולת על הנמנעות, אמס גלוינוס בויזור לא יבין למקוס ההחלפות והחלוק: זה שיש שס דברים ואמר משה שהס ממין האפשר, ויאמר זולתו שהוא ממין הנמנע: והחלוק בזה באוחס הדברים הס עניק דבק לחלוק הנופל בשרשים, וגלוינוס לא הבין דבר מזה ולא ידעו אך נבדך לבד: והסברא הז' אמרו שמהס יתשב אלו ראה שברא מן העפר סוס או שור בפחע יברא: זה אמר שהיה סברת משה רבינו ע"ה, והוא עניק דבק לשרש משרשו כמו שזכר: והסברא הז' אמרו שמרע"ה אמר שהסס לא יבחר החומר הנאות לכל מה שירצה: ויותר על זה כמו שזכר שברר גסס שהוסי תחת העפעפס, ומשה ע"ה לא יחלוק זה והלא בבר משה ע"ה שהסס לא יפעל דבר בטל ולא באשר יודמן, אבל כל מה שברא טוב מאד בראוי וביזור כיוון ובקטט כמו שבראחי וכמו שדברתי בשרשי אמונה: ויודע מזה הכלל בהכרח שהעין אמס ברא ממנה הכנת העבדיית לראות, והעלמות נחקשו שיקיים ההעמדה עליהס וכן כל מה שהוא בגופי צ"ח, אבל כל מה שברא הש"י בחכמה ברא אוחו: והי' לגלוינוס זאת אחד מסברות משה, והוא היות הדבר בפחע על זולת המנהג הטבעי כהתהפך המטה לנחש והעפר לכניס, ולכן אפשר לפי דעתו שישיב האפר שור בפחע או סוס, והיה סברת מרע"ה: זה כלו ענפים דבקים לשרש סברתו של מרע"ה, והוא שהעולם נחחדש: ושהוא חדש העולם אחר העדר גמור והמליא כל מה שיש תחת השמים וכל שיש בהס, והמליא החומר הא' למטה מן השמים והיה ממנו עפר ומיס ואויר ואש, והטוביע זה הגלגל על אלו ההקפס המחלפים כמו שרה, והטוביע אלו היסודות וכל מה שנתרכב מהס על אלו הטבעיסי אשר נראה אוחס, כי נתן להס צורות אשר בהס נתקווה להס טבעיסי, זהו שרש סברת מרע"ה: וכשהיה החומר הראשון אלו נמלץ אחר ההעדר והטובע על מה שהטובע, ואפשר שיעדרו השס שהמליאו, וכן אפשר שיסנה טבע וטבע כל דבר שיתרכב מזה, ויסיס להס טבע זולתו המונח להס כמו שהמליאו בבת אחת: ולכן כל מה שהוא בטבע ההווה וההפסד הנה השתחוור ממה שהוא עליו אל משה ע"ה, הוא משער האפשר אשר יתאר לו יכולת נוליו ונתלה בו הרעון: שאס ירצה

בו. ולכן הוא מופת מבורר על סכלותו בשרשי מה שדבר בו ועניו, ומשפט שיוני במה שדבר בו. זה היה כונתי בפרק הזה לא דבר אחר, ולא קרבתי לדבר בפרקים אלו לא להשיב על מה שאמר בקדמות ולא לספק ולא להוילץ דבר, כי כבר הקדמתי באלו הכוונות מאמרים רבים בספרים החזריים בספר המורה, רק רציתי לבאר לך במאמר זה מופת מבורר על סכלותו ובלבול דבריו בשרשי האמונה:

מספר פרקי משה הנ"ל

אמר גאלינום בד' מדפק הגדול דבור ז"ל. הלשון יוני הוא הערב שבלשונות והיותר כולל מהם לבעלי ההגיון כלם, ויותר לא ויותר דומה להשעשע. כי אחת אם חבין במלות המבטא שאר האומות תדע ידיעה אמיתית שקצתם דומה לעקת החזיריים וקצתם דומה לפרדעים וקצתם דומה לשרקרק. ואחר כל זה תמלא מנוים במואלם בתנועת הלשון והשפכים וקפה כלו. זה שקצתם יוילצו הקול מבפנים מתוך הגרון, כמו מי שיותר בגחיריו דוקא"ר בלע"ז. וקצתם יעקמו פיהם וישרקו, וקצתם יעברו ויעקו בקולם, וקצתם לא יתארה קולם ולא יתבאר ממנו מאומה. ויש מהם שיפתחו פיהם פתחה רבה ויוילצו לשוים, ויש מהם שלא ייפו לשונם כלל יתארה לשונם בטלה כדבר התנועה כאלו. היא כפותה וקשורה:

אמר משה. הנה נסתפק ראוי וולחו על גאלינום בדבור הזה, וענין הספק היוותו משי לשון יון מיוחד שבלשונות, והיותו מנהג כל לשון וולחו מהלשונות. וידוע הוא שכל לשון מוסכם, ושכל לשון אלל מי שלא ידעו ולא יתגדל בו יגנהו ויכבד עליו ויהיה למשא על גבו. זהו כל סבת כונת כל מה שספק במאמר הזה. ולי נראה שמה שאמר גאלינום הוא מאמר אמיתי, וזה שהתחלפות מולא האוזניות והתחלפות כל דבור נמשך להתחלפות האקלמים, ר"ל התחלפות מוג אישיהם והתחלפות תכונת שעוריהם הפנימיים והחיצוניים:

וכבר זכר לך אבונג"ר אלפראכ"י האוזניות כי כמו אנשי האקלמים הממועשים יותר שלמים בשכל ויותר נאים בצורה בכלל, ר"ל יותר מסודרי התכונות ויותר יפים כפי יחס האברים ויותר שווי המוג מאנשי האקלמים הרחוקים בפאת לפון וימין. ק מולא האוזניות אנשי האקלמים הממועשים ותנועת כלי הדבור מהם יותר שווה וקרובה להגיון האדם, ומולא האוזניות

לדור דורים ולעולמי עולמים. הנה כבר התבאר לך ממה שיחייב מהסבא למי שחושב קדמות העולם, ומה שיחייב למי שיאמין חדוש העולם. זה גאלינום המזוייף בלתי מדקדק וסכל הרבה עם מה שספר בו חזק ממלאכת הרפואה. אמר פעמים רבות וכבר שם בספק בעמוד חדוש עולם ולא נדע האם קדום או מחודש. אי שמים! איך נסתפק בשרש הזה והשליך מאמרו בכלן בדבור בגבות והעפעים על שרש קדמות העולם, ולכן יאמר שכל מה שהוא כבר הוכן אמר הוא בלתי אפשר, ולא יתאר לשם זיכולתו עליו ואפילו יראה זה אלף פעמים, שאין הרצון מספיק אלא כשיספיק החומר. ואמר שהשם הוא התחלת כל היצור כמו החומר שיאמר מרע"ה, וחוספת ההתחלה אשר מפני החומר אשר ממנו נבא זהו לשון גאלינום. הנה הוא אם יאמר קדמות החומר בקדמות השם ושהם התחלות לבריאות כל מה שבא, והוא המאמר בקדמות העולם אשר יאמין גאלינום אשר הענין בזה מסופק, ולכן ה' מחייב שיהיה מסופק ג"כ האם היות מן האפר פתאום כוס ה' אפשר כמו שאמר מרע"ה, או נמנע כמו שאמר מי שיוצור הגמירה בקדמות העולם. והנה בהיותו מסופק בשרש גזר הגמירה בענף, זה מופת אמיתי על סכלותו בדביקות זה הענף עם זה השרש. וכן אמר שיש מן הדברים בעצמם בלתי אפשריים אלל השם, הוא המאמר בקדמות העולם. והיותר מופלא שבעיניי אחר, כי כאשר ידע השם ששער הגבות היותר נכון לו שלא יאריך, ואמרו לא ראה השם שיהיו הדברים אפשריים, ושהאפשריים לא יבחר מהם אלא היותר טוב שבהם. אי שמים! זאת החכמה והרצון והבחירה אשר ישאיר לשם לפי דעתו, והיות למציאות עניינים אפשריים אלל השם, על אחת משני אדני העמודים הוטבעו אמרו זה וגור המשפט בו, אם כפי סברת הקדמות אם כפי סברת החדוש. וכבר בארתי לך כי כפי סברת אמונת הקדמות לא יאמר לשם לא רצון ולא בחירה, ולא שלמות בגמלאות יה' מלא אפשר לו או יבחרו או יחדשו. אמנם יתבאר מה שאמר הוא באלו המאמרים כפי סברת חדוש העולם, והיותו אומר מחודש. ולכן תענין איך יערב בדבריו דברים יחייבו במאמר בחדוש העולם עם דברים יחייבו במאמר מקדמות העולם, ויחשוב הכל סברא אחת ודעת אחת, ואם העולם קדום או מחודש היה מסופק אלו. וכל שאמר בזה הדבר המבולבל הוא מבורר וברור אלו והיא האמונה המיוחדת שגור הגמירה

והיוני קרוב מן הארמי. ומוצאי אלו הלשונות הד' אחד אלא אותיות מועטות ואלו הם ג' או ד'. ואמנם הפרסי הנה הוא רחוק מאלו ובמוצאי אותיות ג' כ' יס' החלפות יוחר. ולא יטעה אוחך היות אנשי חמנע אקלים היוני ידברו בלשון רע מאד כשהם מועתקים למקום ממקומות רחוקים, כמו שחמאל איס עברי או ערבי צפאת לפון וימין והוא ידבר שם בלשונות אשר יתגל בו בצרעו:

ותנועת כלי הדבור, יותר שזה מאנשי האקלמיים המחרתקים בקלות ולשוניותהם כמו שזכר גאלימוס. ולא רצה לומר לשון יון לבד, אבל הוא וכיוצא בו, ורצה לומר לשון יוני, וערבי ופרסי וארמי, אלו הם הלשונות האקלמיים הממועטים הטבעיים להם, כפי החלפות מקומותיהם הטבעיים המחקרבים. ואמנם לשון עברי וערבי הנה נתאמת לכל מי שידע ב' הלשונות, שזה כלשון אחד בלי ספק, והארמי קרוב מהם קצת הקרובה,

נשלם המאמר

תשובת שאלות לחרמב"ם ז"ל

זה נוסח כתב תשובות שאלות ששלח החכם האמתי הרב הגדול הפילוסוף האלהי רבינו משה איש האלהים וצ"ל בן הרב הדיין רבינו מימון הספרדי יח"ב יע"ה אל הרב הגדול החכם רבי חסדאי הלוי הספרדי ז"ל ממצרים לקיר אלכסנדריואה, וזוה אחד מתלמידיו שיכתוב תשובות שאלותיו וישלחם לו על שמו:

יח' אלא אמרו שהעולם ישן ואין לאל יח' כונה בדבריהם אבל העולם עלולו והוא העלה, כדרך שהגר עלה לאורו והעמוד עלה לללו. ואי אפשר לעלה שחקדס לעלול ולא עלול בלא עלה. אלו השלש מחלוקות לא עמדה ראייה ברורה על אחת מהן, אלא ראיות בעלמא הביא כל אחד מהן לדבריו והראה פנים אך לא ראייה ברורה. אבל נחברר לי מדבריהם ראייה ברורה על השם יח' שמו. שסוף סוף הואיל ואפילו לדברי המעתיקים הכל מודים שיש לגלגל עלה למעלה ממנו שהרי יש לו גולם וזורה, והרי אין שם דרך שלישיית אלא או עתיק או חדש ושתיים אי אפשר בלא עליון מהם, נמצאת אומר ספק קדמון ספק חדש, ואם כן בודאי יש שם אלוה נמצא. האמר שאין העולם לא קדמון ולא חדש זה דבר דלא איפשר. אבל על מעשה בראשית לא נחבררה לי ראייה ברורה והקבר שקול בדעת ואין כח להכחיש אחד מהן מכח ראייה ברורה. ואני אומר שדעת האדם יש לה קץ וכל זמן שהנפש בגוף אינה יכולה לידע מה למעלה מן הטבע ולפי שהיא שורה בטבע אי אפשר לה לחזות ולראות למעלה. הלכך כשהכנס הדעת להסחכל למעלה לא חוכל כי הדבר גבוה ממנה, אבל כל מה שטבעט יכולה היא לדעת ולהסחכל. והרי חכמי ישראל אף על פי שאמר בן עזאי כל חכמי ישראל

אמר התלמיד הנני נשבע להדריך כי בשבועה חמורה השביעני מורי הרב שיחיה שלא אעמיד דם על כחב ידו ולא אערים למוסרו או להעתיקו לאדם וכן קבלתי עלי. גם אחרי כן נועדתי והסיוף להשביעני על ככה. ובקושי דחיתיו שלא אחז לו הכחב שכתב בכתב ידו להשיב על שאלותיך עד שאעתיקנו בכתב ידי, מכל מקום אהבתך עזה עלי ואי אפשר להשיב פני כבודך ריקס, כל שכן איס נבון והכס כמוד שראוי יותר לעמוד על סחרי חורה וסדרי חכמה. ולומר לך דברי מורי הרב כלשונו אי אפשר אבל אחליף הלשון, איני העיני כמו שהוא עד שיגיע אליך עוד עקר דעת המשיב. וזורינו יחברך ויתעלה יאיר עינינו במאור חוררתו אמן:

זה תורף דעתו בהשובת שאלותיו. ספה ששאלת בעיקר הקדמות והחרוש:

הוי יודע שחכמי הפילוסופים לא איפסקו דבריהם להעמיד דבר אלא בראיה ברורה וזאת היא שאין עליה חשובה. וכחות הראשונים שלפני אפלטון"ן כפרו באלוה יח', והביאו ראיות שהעולם ישן ואין לגלגל מנהיג. וכחות האחרונים הודו באלוה יח'. ושהעולם חדש כדעת מרע"ה. וכחות אחרונים אחרים הודו באלוה

דומים בעיני כקליפת השום לא יוכל להסתכל. וראייה לדבר של עמדה רחיה ברורה על אחת מה' מחלוקות והרי בודאי אין שם עוד. הוי יודע שיש שם מעלה בדעת למעלה ממעלה הפילוסופים והיא הנבואה, והנבואה עולם אחר ולא יחזק בה רחיה ומשא ומתן שמאחר שנחברר שזו נבואה לא נשאר מקום לרחיה. וכן אחת רואה שלא היו מבקשים מן הנביא רחיה אלא על הנבואה עצמה אם היא נבואה או לא והוא הנקרא מופת, אבל לא יבקשו רחיה למעלה מן הנבואה שהנבואה למעלה מן הרחיה ולא הרחיה למעלה מהנבואה. והרחיה תחלת הדעת והיא רחיה ברורה לפיכך אם תעמוד על הדעת חוכה, והנביא הוא שיוכל להגיע בזה שלמעלה מן הטבע, ומשה רבינו ע"ה סוף הנבואה ואין נבואה למעלה ממנו. ואחר שהדבר כן היאך איפשר להעמיד רחיה על דברי הנבואה והנבואה למעלה מן הרחיה ואין הרחיה מגעת מקום שהנבואה מגעת, לפיכך אי אפשר שתעמוד הרחיה במקום שהנבואה עומדת. ממלאת לומר שאין אדם מערער בדבר אלא אם כופר בנבואתו של משה רבינו ע"ה ויאמר שלא היה נביא, אבל אם יודה שהיה נביא לא יוסיף לשאול רחיה, זה הוא עקר הדת האמיתית שאנו סומכים עליו. שמה רבינו ע"ה נביא יי' ודבריו נבואה והרי הוא למעלה מן הרחיה. אבל לישא וליתן מדרך החכמה שהיא למטה מן הנבואה לא ילא דבר על צוריו שהרי לא יחזק להגיע אליו. הא למה זה דומה למי שדמה להכניס כל יומיו העולם בקיחון אחד קטן: ומה שאמרת שיוכל האדם לעשות שחלוק הדחות מן הטבע, זה אחת בצימוסין שהם יומיו דעות הגוף אבל יומיו נפש אין אדם יכול לערער, שהנפש אינה מן הטבע ולא עלולה הגלגל, אבל המנהגים והדעות של גוף משתנות עם הטבע, והכמה הנפש אינה משתנה עם הטבע ולא לריכה לו. על כן אמרו חכמי הרופאים שדעות הנפש על דרך יסוד הגוף עד שבה חכם אחד ולמד וקבל חזק ממי שקרא ונחמס. ואמר שנפשו מזהירה הדעות לדעתה והיא שולטת על הטבע. וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה הכל בידי שמים חזק מיראת שמים. וכן בקין הוא אומר ואלו חזקתה ואחיה תמשול בו:

ומה ששאלת על סבת הגלגל, רוב החכמים הסכימו שאי אפשר לסובב בלי מהסב כמו שאי אפשר פועל או פעול בלי פועל. ואלו היה בטבע היה קץ לסביבתו שהטבע יש לו קץ ותכלה לכו. והאילו והגלגל

סובב תמיד בלי הפסק ואין לסביבתו קץ בידוע שכן מחמת חלוה, ולא חלק אדם על זה אלא הכופר באלוה ית'. והגלגלים עצמן בעלי נפש ודעת ומכירין ויודעין לור העולמים וחייהם והכחם ודעתם. והדבור שמקם למשה רבינו ע"ה בודאי הוא קול נברא הוא שמתא מן הטבע. ורבים אמרו שלא היה שם דבור גוף ולא קול אלא שנפש משה רבינו ע"ה הייתה אחתה בדעות העליונות השכליות ומבינה ושומעת על דרך דבור האמת שהוא הגיון הדעות האלהיות מה שאין אנו יכולין לידע איך הוא. ואלו לא שנה הכחוב לומר וישמע את הקול מדבר אליו וגומר הייתי מודה בכך. ועוד שפרשה לומר שיות אינה הולכת כך. הלכך אין לנו לומר אלא קול נברא הוא. ויחזק שכן הענין היה יוצא, וכן ראינו שלא נתגלה אליו אלא בענין כמו שפירש בפרשת כי תשא. זה מטובתו של הקב"ה ומן הטובה המושפעת ממנו שלא תגורנו רע חפץ לזכותו. וכששרתה שניה על משה רבינו ע"ה סידר הדברים על פי הדבור, שאין מן השם ית' אלא טוב ויי' חפץ למען דקו יגידל תורה ויאדיר. וכן הדרך שזכת האדוק עומדת לבניו, שטובה גדולה ללדין שחממתו חרטה טובה לאחרים. שכל מעשה העליונים טובה מכל ד' ומכל פנה. וכל החורה כולה יתוסין ומשמרתם לנפש, והההלך באלה הדברים וחללה ובודאי שכל מזה יש לה טעם וענין, וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה מפני מה לא נתגלו טעמי תורה, מכלל שיש למצות טעמים אלא שלא נתגלו. וכן כתבו ע"ה בשלמה המלך ע"ה ששמר על טעמי תורה חזק מטעם פרה אדומה. וכן משה רבינו ע"ה אמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואם המצות שנתתם גדולה נסדרו אלו המשמרות והם בחכמה אלהית:

ומה שאמרת על ענין האבות והבנים, כלומר שחולין טובת הבן בזכות האב, ומה ששאלת לנפש האב מקיים נפש הבן, והלא אין להביתו בחייו אלא מאורע גופני. דע כי יש בדבר סוד ועלם כי לעולם יהיו אורעות על מחקק האבות. וכן אחת מולל ששקלל אדם הראשון הביא מיחה לעולם. וכבר באה אחת בזה השער בדבריך האחרונים:

ומה ששאלת על האומות. הוי יודע דרשמנא לבא בעי ואחר כונה הלכ הס הדברים. ועל כן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה חסידי אומות העולם

וכבר ביארתי שם שאף הוא ר"ל ארס"טו לא אמר
בזה שיש לו בו ראייה ברורה ומופת מוחך. וכלל אומר
לך שכל מה שלמעלה מן הטבע לא יוכל הכס ופילוסוף
להעמיד ראייה ברורה עליו אבל מה שטבע לא יסתר
מעייניהם. ועל כן אמר דוד ע"ה השמים שמים ליי'
והארץ רחוק לבני אדם. וכבר כתבתי במקומו כל מה
שיש לומר על דברי ארס"טו בחדוש העולם, והראיתי
פנים והרבתי תשובות על סברהם שמעשה בראשית
חיוב, ויותר ממה שיש להשיב על חדוש העולם. והם
אמרו שכל דבר שלא נחברר במופת אחזו בו הדרך
שחשובותיה מועטת:

ומה ששאלת על פסוק ויגע על פי ויאמר הנה נגע
זה על שפתיך וגו'. ואמרת מה שנעלם מן הידיעה
היאך ויגע על פי נניעה נגס בנגס, אינו נעלם אלא
עד שיועד. כי כל דבור שיבא בדברי הנביאים לו מעלה,
כי באמרו ויעף אלי היא מעלה אחת, אחר מן
השרפים היא מעלה אחרת למטה ממנה, ויגע על פי
ויאמר הנה נגע זה על שפתיך היא מעלה אחרת למטה
מן הכל. וכלל פירוש המראה כי הדבר שאינו גוף
כשיהיה בו הויה במחשבה הדקה הפשוטה, ותחשבה
וחתסבה וחדר עד שיהיה גופנית ממש, כשפע [המטען]
שחלחלו אינו גוף וסופו גוף ממש כך המראה. ויעף
אלי דבר שאינו גוף מכל וכל, ומה שאמר ויגע על פי
מלמד שהגיע בדבר אחר לא בעצמו אלא בגוף ממש,
שטהר חמרי הנביא שלא לעכבו מחשלות השליחות. ומה
שאמר אחר מן השרפים משמע דבר רוחני וגופני מעורבים.
כי אחד משמע רוחני ומן השרפים משמע גופני, כי
אין שרפה אלא כליה בחמר אחר שהוא גוף. וכן
פירוש ונגע לרגליו. לא אמרה על עצמה שנגעה אלא
שהגיע בדבר שהוא גוף. ופירוש לרגליו דבר גופני אפילו
אמר באל ית' כל שכן כשיאמר על מלאך. ובאלו ההפרכים
יאמרו לנביאים באלו ההשגות הנבואיות:

ומה שהקשית ואמרת על פירוש עולים ויורדים בו,
כי בחלק הראשון ממאמריו הנכבד ספר מורה
הנבוכים בפרק חמשה עשר ממנו פירשו אותו על
הנביאים, ובחלק השני בפרק עשירי ממנו פירשו
אותו על היסודות. זה החלוק לא יקשה עליך, כי המראה
השלימה יראה בה המורכב ופשוט. ובפירושו על
היסודות זכרו הפשוטים שנבדלו על הנביאים. כי אין לך
נביא שעולה אם לא יגבר על החמר שלו האש, או ירד
אם לא יגבר על החמר שלו יסוד הארץ. כי בזה התשובה
עולה להשיג, ובקריחת הארץ ויבשה יורד לנוח במה

יש להם חלק לעולם הבא, אם השיגו מה שראוי להשיג
מידעת הבורא ית' והתקינו נפשם במדות הטובות.
ואין בדבר ספק שכל מי שהתקין נפשו בכשרות המדות
וכשרות החכמה באמונת הבורא יתברך בודאי הוא מבני
העולם הבא. וע"כ אמרו חכמי האמת רבוננו ע"ה
אפילו גוי ועוסק בחזרת מרע"ה הרי הוא ככהן גדול.
וכל עצמו של דבר שהמנמה בחזרת מרע"ה חקון הנפש
לבורא ית', כמו שאמר דוד ע"ה שויתי יי' לנגדי חמיד
כי מימיני בל אמוע. ולא נשתבח מרע"ה אלא בכך
והאיש משה ענו מאד והוא סוף כשרות הנפש. וכן אמרו
חכמי האמת רבוננו ע"ה מאד מאד הוי שפל רוח.
וכבר אירע מעשה בחכם אחד פילוסוף גדול שהיה
הולך בספינה וישב במקום האשפות עד שבא אחד מהם
ר"ל מאנשי הספינה והשחין עליו על מקום האשפות
והרים ראשו ושחק, ושאלו לו מפני מה אחה שחק ענה
והשיב להם לפי שענה נחברר לי בודאי שנפשי היא
במעלה העליונה שלא הרגישה כלל בעלבון זה הענין.
וכן אמרו חכמי האמת רבוננו ע"ה מה שעשתה חכמה
נחר לראשה עשתה עונה עקב לסדלה, לפי שהיא
סוף המדות הטובות. והנה הפילוסופים אמרו שרחוק
הוא שימנא אדם מלא ושלם במדות ובחכמה, ואם ימנאו
אוחז קוראים אותו איש אלהי ובודאי כגון זה הוא
במעלה העליונים. וזה הוא רצון החזרה וחכמת המצות
להתקין הנפש במדותיה ובאמונת הבורא ית'. ועל כן
אמר הכתוב רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה. ואין
בזה ספק שהאבות וזה ואדם הראשון שלא שמרו כלל
דברי החזרה לא יהיו בני גהינם, אלא בודאי כיון שהגיעו
והשיגו מה שראוי להתקין הרי הם במעלה העליונה.
ואין הדבר חלוי בחטאת וחפלה וצדקה בלי דעה
ואמונה על האמת, וכגון זה קרוב אחה ציהם ורחוק
מכליותיהם. ועקר הכל שאין שום דבר העומד לעולם
ולעולמי עולמים אלא הבורא ית':

ומה שאמרת על הנסים, כבר כתבתי בראיות
[ובארותי] במאמריו הנכבד ספר מורה הנבוכים
כל מה שראוי לבאר בהם. וסוף דבר יש בהם טבעיות
ויש מהם מנחשים הטבע. כמטה שנהפך לנחש והמים
לדם, וכיוצא בהם. וזה יתכן על מנת שנלמין כי
העולם חדש שזה עקר הכל, כמו שאומר הכתוב בני ובין
בני ישראל אות הוא לעולם כי ששת ימים עשה יי' את
השמים ואת הארץ וגו'. וכבר כתבתי כל זה בספר
מורה הנבוכים שעל דעת סברת שהעולם מחודש הכל
יתכן, ומעשה בראשית אינו חיוב נדעת ארסטוטל' לוס.

אגרות הרמב"ם

מאין • אף על פי שמלאכי בדברי הגדה דברים אחרים כדברי רבי אליעזר הגדול על השמים והארץ, מכל מקום הסברא שנחשדו בה כל ישראל זו היא שהכל היה אין והתחיל ועשאו י, והרבה מדרשות ושללות בבראשית רבה מוכיחות על ככה :

ומה שאמרת על מה תחייט המחים • דע כי אלו לא עמדנו על אמתתו של הקב"ה שנעמוד על כונת מחשבותיו ולא ידענו ידיעתו איך ידע • שהרי נחברר שהוא היודע והוא הדעה, על כן לא נוכל לדבר בשום דבר איך ידע הקב"ה ולפרש אם ידע דבר זה או לא ידע, שאם כן עמדנו על דעתו, וברוך היודע בכל זה • ואל יעלה על דעתך שאותם הסודות הגדולים יש בעולם או היה מי שידע אותם על אמתתם, הוא שהיה אומרת כי אל דעות יי' ולו נחכנו עלילות • והוא יחברך ויחשלה יודע ועד כי הרבה עוה עלי אהבתך שהננסחך עד כאן, וביותר שאני טרוד ביום ובלילה מפני הדבר שאירע שבני אברהם יחיה לעד חלה וגטה למות ושלשה ימים נתיאשנו ממנו ובעזר הבורא ית' החל להלך על רגליו • ולולי אהבתך מרובה לא היה לי לב אפילו לקרוא כחצן וכל מה שאפשר לכתוב כחבתי וליחתי להעתיקו לשלחן אליך • ואם יגזור הבורא יחברך ותעלה למאדים עוד אוסיף לך פה אל פה כל מה שראוי להוסיף • שלומך ושלוש חורתך ישגא וירבה כרעונך ורצון אחיך :

משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל ושלום

שהשיג עד שיעלה ולא ישוב לרדת, כמו אליהו וזכור לטוב שעלה במרכבת אש • ומה שזכרנו ואמרנו ומה טוב אמרו עולים ויורדים שהעליה קודם היורדה ושאר הענין • רצוננו בזה כי האדם נברא בחמר הארץ ולפיכך לעולם עלייתו קודמת ליורדתו כי הוא במטה מטה נברא עפר מן האדמה :

ומה שאמרת על תחייט המחים • גם הוא אללי מכלל האוחות המכחישות את הטבע כהפך המטה למטה והמים לרס וכיוצא בזה • ויחזק להכחיש הטבע ולהתחלף בשעתו על דעת הבורא ית' כדרך שהתחיל להיות אחרי אשר לא היה • וכן אפשר אם ראה הבורא ית' להחריבו ולבטלו בטול גמור עושה שאין הטבע חיוב • וכל זה על דעת הסוברים החיוב לא יחזק • והוא אצלם נמנע מלהיות לפי שהכל בחיוב מלפני האל ית' ואנחנו אנוחי חורת משה רבינו ע"ה לא נאמין בו ולא מודה להם, ואף לא הביאו ראיה ברורה על זה כל שכן שראינו גדולות ומרובות מדברי ראיותיהם, הן ממה שנחבר על דרך הנבואה שהיא למעלה מן הכל • ואף הם הורו שאם העולם חדש יחזק להחריבו ולבטלו בטול גמור אם ראה הפועל שהוא האל ית' • וגם אפלי"עון מודה בדבר זה • והוא מודה כי העולם חדש אך סובר שיש שם גולם מצי • ואמו אומרים שלא היה שם לא גולם ולא צורה אבל הכל התחיל וברא השם ית' יש

נשלם התשובה

כתב תשובה

לחכמי קהל עיר מארש"ל לייא על שאלתם :

לפתוח כל סחוס ולומר כל עקום אמין • הבנתי מואת השאלה ואף על פי שענפיה מרובים • וכל אותם שריגים חילן אחד הוא עקרם, והוא כל דברי הוברי שמים החווים בנכונים • והדבר ידוע כי לא הגיע עדיין לידכם החבור אשר חברנו במשפטי החורה שקראתיו משנה חורה, שאלו הגיע אליכם מיד הייתם יודעים דעתי בכל אותם הדברים ששאלתם • שהרי ביארנו כל זה הענין בהלכות ע"ה וחקות הגוים וכמדומה לי שיגיע לידכם קודם כתב תשובה זו • שכבר פשט בתי סקול"א כמו

הגיעה שאלה אלופינו ומיודעינו החכמים המבינים יודעי דת ודין הדדים בעיר מרשיל"א יגן האל ית' בעדם וירבה חכמתם ויגדיל ויאדיר חורתם, ויזו אחס את הברכה באסמיהם וכלל משלה ידיהם, כחפך המחפלי בעדם השם והשמה בשלומם • משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל • והיא העידה על עוהר נפשם ושהם רודפים אחר החכמות ומחפשים בחדרי החכמות ורואים לעלות במעלות הדעות האמתיות ולמלא דברי חפץ וכתוב יושר, ולהבין הדבר והפער • חתי יד יי' עמם